

Millî

ROMANTİZM
AÇISINDAN

ÇENGİZ AYTMATOV

DR. Ali İhsan Kolcu

3-367

GÖKTEN

İçindekiler

98-1247

Önsöz.....	9
GİRİŞ	
Millî Romantizm.....	11
Birinci Bölüm	
A. Cengiz Törekuloviç Aytmatov.....	23
1. Hayatı.....	23
2. Eserleri.....	29
a. Hikâyeleri.....	31
b. Romanları.....	34
c. Tiyatro Eseri.....	36
B. Millî Romantizm ve Cengiz Aytmatov.....	37
1. Eserlerde Ön Plâna Çıkan Tipler.....	41
2. Mekân.....	44
3. Eserlerdeki Tarih.....	46
C. Tarihi Olanla Hâl'in Münasebeti.....	49
D. Folklorik Değerler ve Halkın Hayat Tezâhürlerinde Millî Unsurların Akisleri.....	56
1. Toprak Ana.....	59
2. Beyaz Gemi.....	61
3. Gülsarı.....	65
4. Cemile.....	73
5. Sultanmurat.....	75
6. Gün Olur Asra Bedel.....	77
7. Dişi Kurdun Rüyaları.....	81
E. Toprağa Bağlılık.....	85

İkinci Bölüm Eserlerin Tahlili

I. Hikâyeler.....	91
a. Yüz Yüze.....	91
b. Cemile.....	97
c. Selvi Boylum Al Yazmalım.....	102
ç. İlk Öğretmen.....	105
d. Deve Gözü.....	111
e. Kızıl Elma.....	115
f. Oğulla Buluşma.....	117
g. Asker Çocuğu.....	120
h. Sultanmurat.....	124
ı. Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek.....	127
i. Beyaz Yağmur.....	135
k. Yıldırım Sesli Manasçı.....	137
II. Romanlar.....	143
a. Toprak Ana.....	143
b. Elveda Gülsarı.....	148
c. Beyaz Gemi.....	167
ç. Gün Olur Asra Bedel.....	182
d. Dişi Kurdun Rüyaları.....	205
e. Cengiz Han'a Küsen Bulut.....	237
<i>Sonuç.....</i>	<i>247</i>
<i>Bibliyografya.....</i>	<i>251</i>

Bibliyografya

78-1247

- AYTMATOV, Chingiz** [Selections English] *Time to Speak* PL.65. K.59 A.373
New York 1988.
- AKAR, Ali**, "Cengiz Aytmatov'un Gün Uzar Yüzyıl Olur Romanında Teknik ve İdeolojik Yapı", *Türk Yurdu* der. sayı. 369, Aralık, 1988.
- AKMATALIYEV, Abduldacan**, "Beloye oblako Çingizxana (Balasagin - Moskva, Planeta, 1991, 176" (Cengiz Han'ın Beyaz Bulutu Redaktöründen" Çev: Sebahat Yılmaz, *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı. 35, Nisan-Mayıs Erzurum, 1996.
- AKPINAR, Yavuz**, "Manas Destanı" maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, Dergâh yay. İstanbul, 1986
- AKPINAR, Yavuz**, "Cengiz Aytmatov'un Kırgızca Külliyatı," *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı. 11, Erzurum 1985.
- AKTAŞ, Şerif**, "Bir Coğrafyanın Kaderi (Gün Uzar Yüzyıl Olur)", *Türk Edebiyatı* der. sayı 123, Ocak 1984.
- AKTAŞ, Şerif**, "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı I", *Türkiye Günlüğü*, sayı. 38, Mart-Nisan 1996.
- AKTAŞ, Şerif**, "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı II", *Türkiye Günlüğü*, sayı. 39, Ocak-Şubat 1996.
- AKTAŞ, Şerif**, "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı III, Mehmet Âkif Ersoy", *Türkiye Günlüğü*, sayı. 40, Mayıs-Haziran 1996.
- AKTAŞ, Şerif**, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik yay. Ankara 1984.
- ALKAN, A. Turan**, "Üç Noktanın Söylediği", *Dergâh*, sayı. 34, Aralık 1992.
- ALPTEKİN, Ali Berat**, "Issık-Köl (Kırgızistan) ve Çevresinde Tesbit Edilen Efsanelerin Anadolu Efsaneleri İle Mukayesesi", *İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1995.
- AROLAT, Mümtaz İdil**, *Sovyet Romanı*, Yarın yay. Ankara 1983.
- ARSAL, Sadri Maksudi**, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi yay. İstanbul, 1947.

- ARSLAN, Fatih, "Cengiz Aytmatov ve Eserlerindeki Temel Konular", *Erciyes* der. yıl 14, sayı 159, Mart 1991.
- ARSLAN, Fatih, "İnsanlığın Büyük Vicdanı Aytmatov", *Türk Edebiyatı* der. sayı 258, Nisan 1995
- ARSLAN, Fatih, *Cengiz Aytmatov'un Hayatı ve Hikâyelerinin Tema Ağırlıklı İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elâzığ, 1992.
- ASLAN, Haver, "Cengiz Aytmatov Kırgız Türkçesi Hakkında", *Türk Dünyası Tarih* der. sayı 41, Mayıs 1990.
- AVINS, Carol J, "Cengiz Aytmatov'un Son Eseri Dışı Kurlun Rüyaları ve Sovyetler Birliği'nin Çöküşünü Hazırlayan Sebepler" Çev: Orhan Söylemez, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, sayı. 1, Haziran 1995.
- AYTMATOV, Cengiz, "Kadim Kırgız Ruhunun Zirvesi", Aktaranlar: İktil Kurban - Ali Akbaş, *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı. 3, Erzurum 1982.
- AYTMATOV Cengiz, "Her Yazar Kendi Halkı İçin Yazmayı Nazarda Tutar" Röportaj, Sabiha Özen, *Dergâh* der. sayı 24, Şubat 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, "Beyaz Gemi Üzerine Açıklamalar", *Beyaz Gemi*, Çev: Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya yay. Ankara 1980.
- AYTMATOV, Cengiz, "Bulut Cengiz Han'a Niçin Küstü?" (Mülâkat. Beşir Ayvazoğlu) *Türkiye* gz. 13 Mayıs 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, "Hakkında Notlar" (Otobiyografi), Çev: Orhan Söylemez, *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı, 28, Erzurum 1995.
- AYTMATOV, Cengiz, "Kelinelerin Sihirli Dünyası", *Nilüfer* der. sayı. 3, Ekim, 1985.
- AYTMATOV, Cengiz, "Mankurt Efsanesi ve Mankurtizm, (Turan Ülkesinin Büyük Yazarı Cengiz Aytmatov Anlatıyor", (Mülâkat: Beşir Ayvazoğlu), *Türkiye* gz. 14 Mayıs 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, "Temeller Çöküyor mu?", Çev: Hakan Kırımlı, *Emel* der. sayı. 167, Temmuz - Ağustos 1988.
- AYTMATOV, Cengiz, "Turan Ülkesinin Rönesansı Tomurcuk Açıyor", *Türk Dili*, sayı 486, Haziran 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, "Ufku Millî Olanın Ötesine Genişletmek" (Mülâkat. Beşir Ayvazoğlu), *Türkiye* gz. 12 Mayıs 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, Al Elma, Çev: Mustafa Çetin, *Nilüfer* der. sayı. 3, Ekim 1986.
- AYTMATOV, Cengiz, Babadan Kalan Yadigâr, Aktaranlar: İktil Kurban - Mustafa Uğurlu, *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı 11, Erzurum 1985.
- AYTMATOV, Cengiz, *Beyaz Gemi*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay, İstanbul, 1993.
- AYTMATOV, Cengiz, *Beyaz Gemi, Toprak Ana, Deve Gözü*, Çev: Mehmet Özgül, Cem yay. İstanbul. 1983.
- AYTMATOV, Cengiz, *Cemile, Sultanmurat*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1993.
- AYTMATOV, Cengiz, *Cengiz Han'a Küsen Bulut*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1991.

- AYTMATOV, Cengiz, *Dişi Kurdun Rüyaları*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1990.
- AYTMATOV, Cengiz, *Elveda Gülsarı*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1995.
- AYTMATOV, Cengiz, *Gün Otur Asra Bedel*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1991.
- AYTMATOV, Cengiz, *Kızıl Elma, Oğulla Buluşma, Beyaz Yağmur, Asker Çocuğu, Deve Gözü*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1992.
- AYTMATOV, Cengiz, *Toprak Ana*, Çev: Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya yay. İstanbul 1980.
- AYTMATOV, Cengiz, *Toprak Ana*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul 1995.
- AYTMATOV, Cengiz, *Yıldırım Sesli Manasçı, Yüzyüze, Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*, Çev: Refik Özdek, Ötüken yay. İstanbul, 1990.
- AYTMATOV, Cengiz, *Yol Arkadaşı*, Çev: Zeyyat Özalpaslan, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1976.
- AYTMATOV, Çingiz, *Giyamet*, Çev: Vagif Elihanlı - Vilâyet Rustemzâde, Bakü, 1991.
- AYVAZOĞILU, Beşir, *Defterimde 40 Suret*, Ötüken yay. İstanbul, 1996.
- BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1. Milli Eğitim Bakanlığı yay. İstanbul 1971.
- BANARLI, Nihad Sami, *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri 2*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1982.
- BİCE, Hayati, "Bir Türk Klâsîği: Cengiz Aytmatov", *Türk Yurtları* der. sayı. 2, Bahar 1990.
- BİCE, Hayati, "Biz Cengiz'i Çok Sevmiştik!.. Severiz de.." *Türk Yurtları* der. sayı. 3, Yaz 1990
- Bitiş. Türk Dünyası Dergisi*, S. O. T. A. [Stichting Onderzoekscentrum Turkistan en Azerbaidzjan] Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi yay. yıl 6, sayı 11, Haziran 1996.[C. Aytmatov'un Doğu Türkistan'daki Atom Dememeleri Konferansında Yaptığı konuşma hk.]
- BUYRUKÇU, Muzaffer, "Toprak Ana", *Papirüs*, sayı. 26, Ağustos, 1965.
- CAFEROĞLU, Nizami, "Cengiz Aytmatov, Büyük Medeniyetin Evladı: Yahut Varisliğin Poetiği" (Çev: H. Ahmed Schümede.) *Türk Edebiyatı* der. Nisan, 1990.
- CAN, Eyüp-ŞERİFOĞLU Ö. Faruk, "Her İnsanın Kendi Zamanına Bir Cevabı Olmalı" (C. Aytmatov'la Mülâkat), *Zaman* gaz. 24 Nisan, 1994.
- Cengiz Aytmatov ile Sohbet, *Sovetskaya Tyurkologiya*, sayı. 3, Bakü 1989. (Çev: Mehmet Tezcan)
- Cengiz Aytmatov ile Söyleşi, *Third World Quarterly*, Cilt. 12, NO 1 Ocak 1990. Çev: İhsan Turan, *Yeni Forum* der. Mart 1990.
- Cengiz Aytmatov'un Seslenişi, *Yeni Forum* der. Eylül 1990.
- CUNBUR, Müjgan, "Folklorumuzda Geyik Motifi Üzerine", II. Milletlerarası *Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, II. C. Halk Edebiyatı, Ankara, 1982.

- ÇAĞATAY, Saadet. Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dâir Bazı Motifler". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı / Belleten*, 1956.
- ÇAĞATAY, Saadet. "Karaçay Halk Edebiyatında Avcı Bineger" Murat Uraz. *Türk Mitolojisi*. Hüsniyatı Matbaası, İstanbul, 1967.
- ÇATALBAŞEV, Georgi. "Cengiz Aytmatov'la Bir Röportaj. (Benim Samimi Düşüncelerim)" Çev: Şaban Kalkan. *Karduş Edebiyatlar* der. sayı 36, Erzurum 1996.
- ÇAY, Abdülhalük. *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay. Ankara, 1985.
- ÇETİN, Mustafa. "Beyaz Gemi Üzerine Notlar". *Bizim Ocak* der. sayı. 3, Kasım 1983.
- ÇETİN, Mustafa. Cengiz Aytmatov ve Eserleri Üzerine Birkaç Not". *Bizim Ocak* der. sayı. 2, Ekim, 1983.
- ENGİNÜN, İnci. "Cengiz Han'a Küsen Bulut". *Türk Dili* der. sayı. 492, Aralık, 1992.
- ERCİLASUN, Bilge. "Cengiz Aytmatov Hakkında Bir İnceleme". *Türk Kültürü* der. sayı. 325 Mayıs 1990.
- ERCİLASUN, Bilge. "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Tabiat". *Prof. Dr. Şükrü Baştaş'a Armağan*. Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara, 1988.
- ERCİLASUN, Bilge. "Edebiyatta Millîlik ve Milliyetçilik". *Türk Kültürü* der. sayı. 300, Nisan, 1988.
- ERGIN, Muharrem, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları. 6. bs. İstanbul, 1978.
- GÖĞÇELİ, Yaşar Kemal, "Alageyik", *Türk Folklor Araştırmaları*, 3 (34), Ocak 1954.
- GÖKÇEK, Fazıl, "Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Din Teması ve Dişi Kurdun Rüyalari". *Dergâh* der. sayı. 21, Kasım 1991.
- GÖKYAY, Orhan Şâik. *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh yay.3. bs. İstanbul, 1985.
- GUSEVA, Galina. "Çingiz Aytmatov ve Kahramanları" Çev: Naile Zakirova. *Sanat Oluyı* der. sayı. 57, Şubat, 1987.
- HALILOV, Penah, *SSRI Halkları Edebiyatı*, C. II, Maarif Neşriyyatı, Bakü, 1977.
- İNAN, Abdülkadir. *Makaleler ve İncelemeler*, C. I, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1987; C. II, 1991.
- İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ankara, 1972.
- İNAN, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1986.
- KABAKLI, Ahmet. "Folkloru Kullanışta Cengiz Aytmatov ve Yaşar Kemal" *Türk Edebiyatı* der. sayı. 248, Haziran, 1994.
- KARAKOÇ, Abdurrahim, "Dişi Kurdun Rüyalari". *Yeni Düşünce* gz. 25 Mayıs 1990.

- KOLCU, Ali İhsan, "Dişi Kurdun Rüyanı ve Aytmatov Gerçeği", *Kültür Bakanlığı, Milli Kültür* der. sayı. 87, Ağustos, 1991.
- KOLCU, Ali İhsan, "Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Milliyet Unsurları I", *Ayane, Kültür-Edebiyat* der. Temmuz, 1989.
- KOLCU, Ali İhsan, "Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Milliyet Unsurları II", *Ayane, Kültür-Edebiyat* der. Ekim, 1989.
- KORKMAZ, Ramazan, "Cengiz Aytmatov'un Gün Uzar Yüzyıl Olur Adlı Romanında İnsanî Öz", *Türk Kültürü*, sayı 396, Yıl, XXXIV, Nisan 1996.
- MOLDOKAŞIMTEĞİN, Kıyas "Kırgızistan'da Yer İsimlerinin Değiştirilmesi", *Avrasya Etüdleri* der. Cilt II, sayı 4, Kış 1995 / 96.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. I, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara 1971.
- ÖZBEK, Mehmet, *Folklor ve Türkülerimiz*, Ötüken yay. 2. bs. İstanbul, 1981.
- ÖZDEK, Refik, "Cengiz Aytmatov ve Eserleri", *Türk Edebiyatı* der. sayı 231, Ocak 1993.
- ÖZEN, Kutlu, "Sivas ve Divriği Yöresinde Geyik Motifine Bağlı İnançlar, Adak Yerleri, Efsaneler", *Erciyes* der. sayı 190, Ekim 1993.
- PARLATIR, İsmail, "Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi", *Türk Dili* der. sayı. 487, Temmuz, 1992.
- SAYDILKANOV, Razak, "Türkiye Türkçesinde Cengiz Aytmatov", *Türk Dili* der. 522, Haziran 1995.
- SCHİMİDE, Ahmed, "Ömrüden Uzun Bir Gün", *Türk Edebiyatı* der. sayı. 107, Eylül, 1982.
- SEVİM, Acar - SÖYLEMEZ, Orhan, "Gorki'den Sonra En Büyük Sovyet Yazarı" (Der Spiegel'den çev. 24 Ağustos 1987), *Zaman* gaz. 7 Aralık 1987.
- SOUCEK, Svät "National Color and Bilingualism in the Work of Chingiz Aitmatov", *Journal of Turkish Studies* Vol. 5, 1981, s. 70-98. "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Millî Renk ve İkidillilik", Çev. Orhan Söylemez. *Sovetskaya Tyurkologiya* der. sayı. 3, Bakü, 1988.
- SÖYLEMEZ, Orhan, "Cengiz Aytmatov'un Romanlarındaki Masal Unsurları Üzerine Bir Deneme", *Erciyes*, yıl. 16, sayı. 187, Temmuz 1993.
- SÖYLEMEZ, Orhan, Chingiz Aytmatov, A Selected Bibliography of Critical and Works Available in English, *Kardeş Edebiyatlar* der. sayı 34, Erzurum 1996.
- ŞEVKET, Mahmut, "Beyaz Gemi'nin İdeolojik Yönü", *Fikirde ve Sanatta Hareket* der. sayı. 76, Mart 1972.
- ŞİMŞEK, Esmâ, "Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan "Ana Geyik" Efsanesinde Mitolojik Unsurlar", *Millî Folklor*, Yaz. 26, 1996.

- TANSEL, Fevziye Abdullah, *Ziya Gökalp Külliyyatı, I. Şiirler ve Halk Masalları*, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1977.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, Dergâh yay. İstanbul, 1979.
- UGURLU, Mustafa, "Gün Uzar Yüzyol Olur", *Töre* der. sayı 134, Temmuz, 1982.
- URAZ, Murat, *Türk Mitolojisi*, Hüsnitabi mat. İstanbul, 1967.
- YETKİN, Suut Kemal, *Edebi Meslekler Tarihi*, DTCP, Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı, No.1, Ankara 1941.
- YILMAZ, Durali, "Gün Uzar Yüzyıl Olur ve Sonrası", *Tercüman* gz. 18 Şubat 1986.
- YÜREKLİK, Güner, "Aytmatov Tanrı'sını Arıyor", *Cumhuriyet* gz. 17 Kasım 1987.
- YÜZBAŞIOĞLU, Muammer, "İlk Öğretmenim", *Varlık*, sayı. 828, Eylül, 1976.
- ZAND, Nicole, Cengiz Aytmatov Paris'te, (Mülâkat), Çev: Süleyman Büyükdâğ, *Karduş Edebiyatları* der. sayı, 6, Erzurum 1983.
- ZELINSKİ, K, *Sovyet Edebiyatı*, Çev. Funda Savaş, Konuk yay. İstanbul, 1978.

Millî Romantizm bizim edebiyatımızda lâıyıkıyla işlenmiş, ele alınmış bir bakış açısı / inceleme metodu değildir. Biz, Cengiz Aytmatov'un eserlerinde işlediği millî malzemeyi esas alarak Millî Romantizm açısından bir değerlendirme ve inceleme yapmaya çalıştık.

Giriş bölümünde Millî Romantizmin ne olduğu, Türk edebiyatında inkişâf ve tekâmülünü kısaca ifade etmeye çalıştık.

Birinci bölümde yazarın hayatı ve eserleri hakkında ulaşabildiğimiz kaynaklar ölçüsünde bilgi vermeye gayret ettik. Aytmatov'un eserlerinde ön plâna çıkan tipleri, mekânları, tarihi, tarihî olanla hâl'in münasebetini kurmaya / izaha çalıştık. Ayrıca Aytmatov'un millî romantizme temel teşkil edecek alt yapısı ve arka plân kültürü yanında eserlerine aksetmiş biçimiyle folklorik malzemenin çeşidi ve fonksiyonu üzerinde durduk.

İkinci bölümde Aytmatov'un dilimize çevrilmiş bütün hikâye ve romanlarının millî unsurlar da dikkate alınarak genel ve geniş tahlilleri yapılmaya çalışılmıştır.